

Зардалынын залкар аалымы Молдо Сабырдын кыргыз коомчулугундагы Ханафий-Матуридий дин түшүнүгүнө кошкон салымы

Ayturgan AVAZBEK KIZI¹,

Аннотация

Зардалынын залкар аалымы Молдо Сабырдын кыргыз коомчулугундагы Ханафий-Матуридий дин түшүнүгүнө кошкон салымы аттуу бул макала, өзүбүздүн чөлкөмдө туулуп өскөн, шарият илимдеринин жана котормочулук жаатында адис, эмгеги элге сиңген устаздын ишмердүүлүгүн негиз алган эмгек болуп саналат. Макалада, алгач Молдо Сабырдын өмүр-таржымалы, жазып калтырган эмгектери жана чагатай, арап тилдеринен которгон китептери, элибиздин оозеки чыгармаларынын сакталып калуусуна, кыргызча диний адабиятка кошкон салымы жөнүндө жазылган. Кыргызстан эгемендүүлүк алгандан баштап өлкөбүздөгү ишмердүүлүгү, элдин диний сабатсыздыгын жоюуга багытталган иш-аракеттери, ошол учурдагы кыргыз калкынын Ханафий-Матуридий дин түшүнүгүнүн калыптануусуна кошкон салымы изилденип, чагылдырууга аракет кылынды. Бул макала, кылымдар бою бекем тутунуп жашап келе жаткан аталарыбыздын салттуу дин тушугунун коргоо менен бирге, арапташуу саясаты журуп жаткан учурда, кыргыз катары өзүбүздүн улуттук иденттүүлүгүбүздү жана мамлекетибиздин түзгөн диний концепциясына ылайык ханафий-матуридий мазхабын карманган мусулман катары диний иденттүүлүгүбүздү сактап калууга жана өнүктүрүүгө салым кошот деген үмүттөбүз.

Ачкыч сөздөр: Ханафий-Матуридий, Молдо Сабыр, шарият, сопучулук, котормо, диний иденттүүлүк.

Contribution of Moldo Sabyr, a Renowned Scholar from Zardaly, to the Hanafi-Maturidi Understanding of Islam in Kyrgyz Society

Abstract

This article explores the contributions of Molde Sabyr, a renowned scholar from Zardaly, to the Hanafi-Maturidi understanding of Islam in Kyrgyz society. As a distinguished expert in Islamic law and translation, his work had a lasting impact on the local religious and cultural landscape. The study first outlines Molde Sabyr's biography, written works, and translations from Chagatai and Arabic. It also highlights his role in preserving Kyrgyz oral traditions and enriching local religious literature. Following Kyrgyzstan's independence, Molde Sabyr actively promoted religious awareness and literacy among the population. The article examines his role in strengthening the Hanafi-Maturidi school of thought during that period. This research underlines the importance of preserving the traditional religious understanding upheld by generations of Kyrgyz Muslims. Finally, it considers challenges posed by modern ideological shifts. It calls for the continued development of a national religious identity rooted in the Hanafi-Maturidi tradition, in line with the state's official religious policy.

Key words: Hanafi-Maturidi, Moldo Sabyr, Sharia, sufizm, translation, religious identity

¹ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek lisans öğrencisi - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ayturganavazbek@gmail.com, ORCID: 0009-0009-5830-8650

Киришүү

Зардалы – Кыргызстандын Баткен облусунда жайгашкан айыл. Бул айылда төрөлүп өскөн залкар аалым Молдо Сабыр Досболовдун Кыргызстанда Ханафий- Матуридий дин түшүнүгүнүн калыптануусунда өтө чоң орду бар. Илгертен бери Ислам динин карманып келген кыргыз калкы Советтер союзу учурунда катуу диний кысымга алынып, өз диний баалуулуктарын унутканга дуушар болгон. Советтер союзу бийлигин жоготуп, өлкөбүз кайрадан эгемендүүлүгүн жарыялаган жылдары дүйнөнүн бүтүндөй бурчунан ар кандай диний топтор келип, өздөрүнүн идеологиясын пропагандалап башташкан.

Бул мезгилде Молдо Сабыр элдин диний сабаттуулугун жоюуга, Советтер союзунун басмырлап келген Ислам түшүнүгүн кайрадан жандандыруу иш-аракеттерин баштайт. Бухарадан кайтып келип, элди Ханафий-Матуридий нукка буруп, бул багытта чечкиндүүлүгүн жана акылмандуулугун көрсөткөн.

Кыргыз диний иденттүүлүгүн сактап калуу ар дайым актуалдуу маселе болуп кала берет. Элдин салттуу Ислам түшүнүгүн дагы бир ирет тактоо максатында жазылган эмгектердин арасында орун алаарын үмүт этебиз.

Кыргыздын кымыз жыттанган молдосу Молдо Сабырдын элге сиңирген үлкөн мээнетине карап, ал жөнүндө жазылган эмгектин жоктугу биздин кемчилигибиз деп эсептейбиз. Молдо Сабырдын диний ишмердүүлүгү жөнүндө китептерде жазылган кыскача биографиялык маалыматтан сырткары жазма адабияттын жетишсиздиги бизге бул изилдөөнү жүргүзүүгө түрткү болду.

1. Молдо Сабыр жана Кыргызстандагы ишмердүүлүгү

1.1 Өмүр баяны: Досболов Мамасабыр (Молдо Сабыр) 1955- жылы Баткен районуна караштуу Зардалы айылында туулган.² Атасы Дүйшө уулу Досбол раис³ өтө кыраакы, чыгаан, тайманбас киши болгон. Ал 13 жашына толгондо, айылынын эли башкаруучу кылып шайлаган. Союз учурунда айылын мыкты башкарып, Сталинге кат жазып, андан жооп да алган. Кыргыз Республикасынын биринчи катчысы Исхак Раззаков менен жолуккан.

Молдо Сабырдын атасы Досбол айыл башчысы болуп иштеп жаткан учурда, ак жеринен жалаа жабылып, камалып кетет. Ал учурда атеисттик саясат жүргүзүлүп, илимдуу молдо, устаздар камака отургузулган. Ошентип, Досбол раис түрмөдө карып калган устазга кам көрүп, күндүз эмгектенип тапкан нанын тең бөлүшүп окутуучусу көз жумганга чейин анын илимин алып калган. Досбол раис 16 баланын атасы болуп, өмүрүнүн аягына чейин элине кызмат кылган.⁴

Уулу Сабыр мектепте окуган учурда, Досбол раис аны илим алууга шыктандырып, диний кат-сабаттуулугун ачкан. Ушул себептен, Молдо Сабырдын шарият илимине кызыгуусу артып, орто мектепти аяктап, окуусун ушул багытта уланткан.

Толугу менен ислам илимдерин үйрөнүүнү 1971-жылы Баширов Молдо Шамшидинден баштаган. Мындан ары Молдо Сабырдын шарият илимдерине олуттуу түрдө кызыгуусуна себепчи молдо Абдисами болгон. Диний кысым, атеисттик саясат

² Сабыр, Досбол уулу, *Таухид- акыйдалар жыйнагы* (Бишкек: Матуридия басмаканасы, 2023), 280.

³ Раис- башкаруучу, төр ага. Айтмамат Кариев, "Орто Азиядагы Хисба Уюму", Ислам Усул Изилдөөлөрү журналы 35/35 (май 2021), 258.

⁴ Мухлиса Молдо Сабыр кызы, "Молдо Сабыр жөнүндө маек" (2025) 00:00:00-00:03:33.

сыяктуу оор шарттарга карабастан Абдисами каарыдан арап тилин жана грамматикасын, фарсча, чагатай тилдерин үйрөнгөн. Муну менен бирге, бул устазынан хадис, тафсир илимдерин да өздөштүргөн.

Илим жолун уланткан Молдо Сабыр 1976-жылдан баштап Молдо Абдысаттар устаздан фикх, акыйда, фараиз илимдерин мыкты үйрөнгөн. Исламдын классикалык предметтерин өздөштүргөн соң, 1979-1989-жылдар аралыгында өз алдынча билим берип, агартуу иштерин баштайт. 1989-1993-жылдары Бухарадагы өзү окуган “Мири Араб” медресесинде, илимди мыкты өздөштүргөндүгүнөн, дасыккан адис катары эмгектенген. Ала-тоодон барып ал жакта устаз болуу деген кыргыз үчүн чоң сыймык болгон. Бул анын эң алгачкы расмий эмгек жолу болгон.⁵

1.2 Кыргыз элинин диний сабатсыздыгын жоюу: 1991-жылы Кыргызстан көз карандысыздыгын калыбына келтирип аткан учурда, Время радиосунан “Фрунзеде кыргыздар, өз динин таштап, баптист, христиан динин кабыл кылып баштады” деген кепти угуп, бул иштен элди кайтара турган ыкманы ойлоп таап, өзүнүн жетиштирген окуучуларын алып Бишкекке кайтат.⁶

Бухарадан кайткан соң, Бишкек шаарына келип, 1993-1995-жылдары “Уккаша” атындагы медресе куруп, ошол эле убакта Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясында кенже илимий кызматкер болуп иштеп баштайт.

2001-жылы, учурдагы Бишкек шаары Казан-булак көчөсү 1/1А дарегинде жайгашкан, белгилүү “Расул Акрам” аттуу Ислам институтун негиздеп, анын жетекчиси катары иштеп баштайт. 2001-2016-жылдары аталган мекеменин жетекчилигин аркалаган.⁷ Улуу аалым 2023-жылы 5-мартта каза болгон, сөөгү Бишкек шаарындагы Чыгыш мүрзөсүнө коюлган.⁸

Бул институт азыр да Молдо Сабыр устаздын күйөө баласы Садриддин Иметовдун башкаруусунда ишмердүүлүгүн улантып, Ханафий мазхабынын жана Матуридий акыйдасынын негизинде тажрыйбалуу устаздар сабак берип, көптөгөн диний билими жогору балдарды тарбиялап келет.⁹

2017-жылы “Маданий борбор” кайрымдуулук мекемесин негиздеп, бул иштин алкагында 7 облуска Куран жаттоо борборлорун уюштурган.¹⁰

1.3. Кыргызстан Мусулмандарынын Диний Башкармалыгындагы кызматтары: Биз сөз кылып жаткан Молдо Сабыр дамылла 1996-жылы Кыргызстан мусулмандарынын экинчи курултайын уюштуруп, ошол жылдан тарта Кыргызстан мусулмандарынын Дин башкармалыгында Уламалар кеңешинин мүчөсү катары кызмат кылат. Ал эми 1998-2001-жылдар аралыгында Башкармалыктын фатва бөлүмүнүн башкаруучусу болуп шайланат. 2017-жылы болсо Кыргызстан мусулмандарынын Аалымдар Кеңешинин VI

⁵ Кыргызстан мусулмандарынын Дин башкармалыгы (КМДБ) архиви, “Молдо Сабыр ажы Досболов-өмүр баяны” (28.11.2019)

⁶ Аль-Фуркон, “Молдо Сабыр дамла, Кимсанбай ажылар болуп Ташкенттен Бишкеке келдик/5 адам Нарынга бөлүндүк, YouTube. (10.03.2024), 00:00:39-00:02:50.

⁷ Кыргызстан мусулмандарынын Дин башкармалыгы (КМДБ) архиви, “Молдо Сабыр ажы Досболов-өмүр баяны”.

⁸ Азаттык Үналгысы, Жанылыктар, 05.03.2022.

⁹ Расул акрам институтунун расмий баракчасы

¹⁰ Досбол уулу, Таухид, 280.

чакырылышынын мүчөсү катары кайрадан дайындалат.¹¹ Молдо Сабыр муфтияттагы бул иштери менен да кыргыз элине тоо көтөргүс кызмат кылган.

2. Кыргыз диний адабиятына кошкон салымы:

Кыргыз коомчулугунун диний адабиятына да үлкөн салымын кошкон. Кыргыз Республикасынын Улуттук жазуучулар союзунун¹² мүчөсү Молдо Сабыр, 1997-2000-жылдар аралыгында “Осоо Ислам Нуру” журналын редакциялап, чыгарып турган. Ошол жылдары арасында котормочулук менен да алектенгенге жетишкен.

Ислам дининин негизги булагы болгон Кураны Каримди ыр түрүндө “Ыйык Курандын кыргызча мааниси” деген аталышта кыргызчага которгон.¹³ Үзүндүлөрү “Ислам Нуру” журналына жарыяланып турган, бул журнал божомол менен 15-16-санга чейин чыгарылган, учурда чыгарылуусу токтоп турат.¹⁴ Мындан тышкары Надырбек Алымбековдун ыр түрүндө жазган Куран маанисин да редакциялап берген.¹⁵

2.1. Кыргызча Матуридий-Ханафий жазма адабиятына кошкон салымы: Матуридий акыйдасы жаатындагы рисалаларды арапчадан кыргызчага которуп, Ахли сүннөт вал жамаат ишеним принциптерин, өзүнүн “Таухид” аттуу жыйнагында басып чыгарган. Аталган эмгек бир нече ирет басылып чыккан. Ошондой эле, бул эмгектери, өзгөчө эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарында калың журт тарабынан көп окулуп, фикхий кат-сабаттуулукка үлкөн салым кошкон.

Ал эми Ханафий мазхабы жаатында “Дин тиреги-намаз” жана “Намаз-бейиштин ачкычы” аттуу китептерин жазып калтырган. Бул эмгектери, өзгөчө ошол эгемендиктин алгачкы жылдарында калың журт тарабынан көп окулуп, фикхий кат-сабаттуулукка үлкөн салым кошкон. Борбордук Азияда көп окутулган, Садру-ш Шариа Убайдулла ибн Масуддун популярдуу классикалык “Мухтасарул-викоя” китебин да кыргыз тилине которгонго жетишкен.¹⁶ Бул котормосу диний азыкка суусап турган кыргыз коомчулугуна аябай чоң пайда алып келген.

2.2. Кыргыз сопучулугуна кошкон салымы: Молдо Сабыр Досбол уулунун кыргыз тилиндеги алгачкы эмгектеринин бири “Мөөлүт” китеби болуп саналат. Китебинин биринчи бөлүмүндө, Аз. Пайгамбарга (с.а.в.) болгон сүйүүсүнүн демин ыр аркылуу чагылдырганга аракет кылып, көптөгөн саптарда аны мактап, аны сахабалары менен кошо таанытып, тасаввуф түшүнүгүн баяндап берген. Чыгармасынын экинчи бөлүгүндө элибиздин руханий, диний, маданий пайдубалын түптөгөн. Калыгул олуя, Ысмайыл Молдо, Туяк олуя, Тоголок Молдо, Молдо Шама сыяктуу акындардын ырларын жазып, сактап, кийинки муунга өткөрүп берген.¹⁷

¹¹ Кыргызстан мусулмандарынын Дин башкармалыгы (КМДБ) архиви, “Молдо Сабыр ажы Досболов-өмүр баяны”.

¹² Кыргыз Республикасынын Улуттук жазуучулар союзу (КРУЖС). 16.05.2025.

¹³ Бул эмгектин басмаканага берилгендиги жөнүндө так маалымат жок.

¹⁴ Мухлиса Молдо Сабыр кызы, “Молдо Сабыр жөнүндө маек” (2025)

¹⁵ Аманат Медиа, “Куранды ыр түрүндө которууга 6 жыл кетти! Надырбек Алымбеков”, YouTube. (04.09.2021.), 00:05:20-00:05:40.

¹⁶ Досбол уулу, *Таухид*, 280.

¹⁷ Молдо Сабыр Досбол уулу Дүйшө Тегин, *Мөөлүт* (Бишкек: Матуридия басмаканасы, 2023), 6-196. Кыргыз эл акындардын диний түшүнүгү жөнүндө кененирээк маалымат үчүн: Калмурза кызы, Зухура. *Кыргыз Акындарынын Ырларындагы Дин Философиясы Темалары*. Самсун: Он Тогузунучу Май Университети, ЖОЖдан кийинки Билим Бериу Институту, Магистрдык Диссертация, 2024.

Муну менен бирге, тасаввуф жаатында Али б. Хажар аль-Аскаланийдин “Мунаббихат” жана Имам Газалийдин “Аййухал валад!” китептерин арап тилинен которгондугу белгилүү.

Ошондой эле, “Аз. Кул Кожо Ахматтын Хикматтары” чыгармасын да чагатай тилинен которгон. Аталган китеп Туркия Диянет Фондунун, Кожо Ахмат Ясавий атындагы эл аралык Казак-Түрк университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин Теология факультетинин басылмалары тарабынан даярдалып, Бишкек шаарында жайгашкан Из-Басма басмаканасында 2019-жылы басып чыгарылган.¹⁸

Жусуп Баласагындын “Кутадгу Билиг” (“Кут алчу билим”) китебинен акыйда, тасаввуф жана адеп-ахлак жөнүндө айтылган бейттерин жыйнап даярдап, Кут аттуу билим деген ат менен басып чыгарган.¹⁹

Ошондой эле, Улукман Хакимдин уулуна айткан 100 насаатын кыргыз тилине оодарып, транскрипциялаган. Молдо Сабырдын дагы бир уникалдуу эмгеги, анын Молдо Аширдин “Азирети Эшен пирибиз” аттуу чыгармасы болуп саналат. Бул эмгеги 2005-жылы Бийиктик басмаканасынан чыккан.²⁰

2.3. Тарых билиминдеги котормочулук иштери: Молдо Сабырдын тарыхка болгон кызыгуусу бала кезинде башталат. Аталаш бир тууганы, улуу байкеси мектепте тарых сабагынан мугалим болуп эмгектенгендиктен, үйүндөгү китеп текчеси тарых китептерине толо болгон. Кой кайтарууга чыгып бара жаткан кезде арасынан бирди тандап алып, тоолордун арасында биртоп эмгектерди окуп бүтүргөн экен.²¹

Кыргыздын нарктуу Ислам түшүнүгүнө опол тоодой салым кошкон атактуу молдолордон Молдо Сабыр, негизи, тарых тармагында да бир топ алгылыктуу эмгектерди да жазып калтырган. Мисалы, Сайпидин Молдо жана Ноорузмухаммеддин “Мажмуат аль-Таварих” аттуу эмгегин Соорон Сопу менен биргеликте которушкан.²²

Муну менен бирге, Кыргыз тарыхы боюнча да маанилуу орунга ээ болгон, Манас университетинин профессору Анвар Мокеев²³ тарабынан Стамбул университетинин китепканасынын кол жазма бөлүмүнөн табылган жана редакцияланган “Фергана хандарынын тарыхы”²⁴ аттуу китепти да Соорон Сопу менен биргеликте перси тилинен кыргызчага которгон.²⁵ Аталган китеп 2007-жылы Турар басмаканасында жарык

¹⁸ Ясавий Кожо Ахмат, *Дивани Хикмат*, кот. Молдо Сабыр Досбол уулу (Бишкек: Из-Басма басмаканасы, 2019)

¹⁹ Абу Али Сагуний, *Кут аттуу билим*, кот: Досболов Мамасабыр (Бишкек: Глобал Принт басмаканасы, 2020)

²⁰ Кыргызстан Мусулмандарынын Дин Башкармалыгы (КМДБ) архиви, “Молдо Сабыр ажы Досболов-өмүр баяны”.

²¹ Молдо Сабыр кызы, “Молдо Сабыр Досболов жөнүндө маек”, 00:04:40-00:06:20.

²² Сооронов Сопу, “Мен билген Мажмуатут-таварих”, Турар басмаканасы, (Бишкек: 2014). 32.

²³ Кыргыз-Түрк “Манас” университетини мугалими, тарых илимдеринин доктору, профессор. Жеке кат баракчасы: anvar.mokeyev@manas.edu.kg

²⁴ Кененирээк маалымат үчүн: Сабилов, Мухаммет. “Зиябидин Магзунинин “Фергана хандарынын тарыхы” эмгегинде кыргыздардын тарыхынын чагылдырылышы”. Известия НАН КР №1 (2022) 49-52.

²⁵ Qha Kırım haber ajansı sitesi 25.06.2007

көргөн.²⁶ Ошондой эле, “Насабнаама” аттуу дагы бир тарых тармагындагы маанилуу эмгеги да бар.²⁷

3. Кыргызстандагы Салттуу Ислам түшүнүгүнүн калыптануусуна кошкон салымы

3.1. Жазган эмгектери аркылуу Салттуу Ислам түшүнүгүн калыптандыруусу: Эгемендүүлүктү жаңы эле колго киргизген Кыргызстан, 70 жылдык СССРдин атеистик саясатын жоюу максатында, диний сферада бир топ эркиндиктерге уруксат берген.²⁸ Мына ушул мыйзамдын негизинде, дүйнөнүн төрт тарабынан ар башка идеологиялык, диний агымдар өлкөбүздө ишмердүүлүккө бел байлаган.²⁹

Мына ушул максатта диний сабатсыздыкты жоюп, туура ишенимди калыптандыруу маселеси жаралган учурда, Молдо Сабыр Досболов Ахли сүннөт вал жамаат акыйдасынын өзөгү болуп эсептелген бир нече китепти кыргыз тилине которгон. Алсак, Таухид аттуу китебинде “Фикхул Акбар”, “Ал-Васият”, “Акыйда Тахавия”, “Акыйда Насафия”, “Бад-ул Амали”, “Матну молла Жалал” рисалалары орун алган. Андан тышкары, Имам Матуридийдин өмүр баянын жана Матуридий мазхабынын негизги көз-караштарын, Жусуп Баласагындын Куттуу билим чыгармасындагы Ахли сүннөткө байланыштуу ыр саптарын да камтыйт.³⁰

Таухид китебинин кыскача мазмунуна келсек, автор, бул эмгегинде, баш сөзгө кыскача итикадий мазхаптардын келип чыгуусун баяндап бергенден соң, ыймандын 7 парзын Туяк ырчынын ырлары менен чагылдырып берген. Ал эми, махшар тууралуу сахналык көрүнүштөрдү Молдо Шаманын ырларынын коштоосунда баяндап берген. Молдо Сабыр бул эмгектерди сөзмө сөз которбостон, маанисин жеткирүүгө аракет кылган.³¹

3.2. Кымыз жыттанган кыргыз молдосу-диний иденттүүлүктүн коломтосу: Кыргыз коомчулугунун күбө болгон эң көрүнүктүү аалымы Молдо Сабыр Досбол уулу, арапташуу саясатынан узак туруп, ар дайым улутунун баалуулуктарынын, каада салтын даңазалап турган. Өзүнүн Мөөлүт аттуу эмгегинде:

Алып, сатып жүрсүн деп, алтын берди бир Алла

Ар бир элге өзгөчө, салтын берди бир Алла³² деп,

«Эй, адамдар! Биз сиздерди эркек менен аялдан жараттык! Силерди ар башка элдерге жана урууларга бөлдүк, бириңер бириңерди таанышыңар үчүн. Аллах алдында эң урматтуусу — эң көп тартынып жүргөнүңөр. Аллах баарын Билүүчү жана ачык билдирүүчү»³³ аяттын маанисин чагылдырган. Эгерде, жогорудагы аят туура

²⁶ Магзуни Зиябидин, “Фергана хандарынын тарыхы”, кот. Молдо Сабыр ажы, Омор Сооронов (Бишкек:2007)

²⁷ Молдо Сабыр, Мөөлүт, 198.

²⁸ Кыргыз Республикасынын конституциясы, биринчи бөлүм конституциялык түзүлүштүн негиздери, 1-берене 1.

²⁹ Чотаев З.Д., Исаева Г.К., Турсунбеков З.А., *Диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясат усулдук материалдары*, Бишкек (2015) 5-бет.

³⁰ Досбол уулу, *Таухид*, 12.

³¹ Досбол уулу, *Таухид*, 4-256.

³² Досбол уулу, *Моолут*, 30.

³³ Ал-Хужурат сүрөсү, 49:13. Ыйык Куран, Маанилеринин кыргызча котормосу, кот: Абдышукур Исмаилов ж.б., Бишкек (2021) 8-басылыш, ЖЧК Глобал Принт басмаканасы.

түшүнүлбөсө, өз кезегинде, диний бүтүндүктү жана маданий өзгөчөлүктү жоготууга себеп болот.

Бул аят элдердин, тилдердин жана маданияттардын ар түрдүүлүгү — ката же тоскоолдук эмес, Аллахтын атайын орнотулган жогорку максаты экени тууралуу так билдирүү. Аллах, адамдарды бири-бирин таанып, өзүнүн салттарын, тилин, маданий өзгөчөлүктөрүн жана ойлонуу чөйрөсүн түшүнүү аркылуу гана акылмандыкка, урматтоо менен таанышууга жетишээрин белгилейт. Бул жерде, тынчтыкта гана жашоо эмес, ар бир элдин маанилүүлүгүн жана өзгөчөлүгүн баалоо маанилүү. Бул диндик жана маданий өзгөчөлүктүн үстөмдүктөн алыс экенин буюрган.

Туура түшүнүктү көрсөткөн мыкты үлгү — Молдо Сабыр Досболов. Ал кыргыз элинин мыкты агартуучуларынын бири болуп, өзүндө терең диний көз-караштарды, жогорку билим деңгээлине ээ болгон. Ошондой эле, исламдын маңызын, максатын түшүнүү менен бирге, ар дайым мусулмандардын туура жүрүм-турумунун үлгүсүн көрсөтүп, кыргыз маданиятын сактоону ар бир ыймандуу атуулдун милдети катары эсептеп келген.

Молдо Сабыр мекенчил болуп, ал дайыма ак калпак кийип, кыргыз тилинде сүйлөп жана жазып, Чагатай тилинен чыгармаларды которуп, ошол аркылуу биздин маданий жана диний өзгөчөлүктү өнүктүрүүгө чоң салым кошкон. Анын үлгүсү, исламдын принциптерине бекем берилгендикти улуттук маданиятка болгон берилгендик менен кантип бириктирип жашоо керектигин көрсөтүп турат. Учурдагы кыргыз диний инденттүүлүгү коркунучу турган учурда, мындай чыгаан аалымдардын бар болгонун эсте тутуу жана үлгү тутунуу- милдетибиз.

Колдонулган адабияттар:

- Аманат Медиа каналы, “Куранды ыр түрүндө которууга 6 жыл кетти! Надырбек Алымбеков”, YouTube. (04.09.2021.), <https://youtu.be/3luTQar9gWA?s=qF-ibzDliX7GCTLF>
- Азаттык Үналгысы, “Жанылыктар”. 05.03.2022. <https://www.azattyk.org>
- Аль-Фуркон каналы, “Молдо Сабыр дамла, Кимсанбай ажылар болуп Ташкенттен Бишкеке келдик/5 адам Нарынга бөлүндүк. YouTube. (10.03.2024), https://youtu.be/pGu_XOQzzuk?si=-2ZY9OPDBxaAA_D
- Qha Kırım haber ajansı сайты, 25.06.2007. <http://www.qha.com.tr>
- Досбол уулу Дүйшө тегин, Молдо Сабыр. *Мөөлүт*. Бишкек: Матуридия басмаканасы, 3-басылыш, 2023.
- Досбол уулу, Молдо Сабыр. *Таухид- акыйдалар жыйнагы*. Бишкек: Матуридия басмаканасы, 2-басылыш, 2023.
- Сабиров, Мухаммет. *Зиябидин Магзунинин “Фергана хандарынын тарыхы” эмгегинде кыргыздардын тарыхынын чагылдырылышы*. Бишкек: Известия НАН КР №1, (2022), 49-52.
- Сооронов, Сопу. *Мен билген Мажмуатут-таварих*, Бишкек: Турар басмаканасы, 2014.
- Сагуний Абу Али, *Кут аттуу билим*, кот: Досболов Мамасабыр. Бишкек: Глобал Принт басмаканасы, 2020.
- Кариев, Айтмамат. *“Орто Азиядагы Хисба Уюму”*. Ислам Усул Изилдөөлөрү журналы 35/35 (Май 2021), 251-271. <https://doi.org/10.56361/usul.676457>.

- Калмурза кызы, Зухура. *Кыргыз Акындарынын Ырларындагы Дин Философиясы Темалары*. Самсун: Он Тогузунучу Май Университети, ЖОЖдан кийинки Билим Беруу Институту, Магистрдык Диссертация, 2024.
- Кыргызстан Мусулмандарынын Дин Башкармалыгы (КМДБ) архиви, “Молдо Сабыр ажы Досболов-өмүр баяны”. 28.11.2019. <https://arhiv.muftiyat.kg>
- КРЮМ, Кыргыз Республикасынын Юстиция Министрлиги. “Конституция Кыргызской Республики”. <https://cbd.minjust.gov.kg>
- КТМУ, Кыргыз-Түрк Манас университети. Профиль, социалдык илимдер институту. <https://manas.edu.kg>
- Магзуний, Зиябидин. *Фергана хандарынын тарыхы*, кот: Молдо Сабыр ажы, Омор Сооронов. Бишкек, 2007.
- Чотаев З.Д., Исаева Г.К., Турсунбеков З.А., *Диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясат: Кыргызстандагы мыйзам негиздери, концепция жана салттуу Ислам*, Бишкек, 2015.
- Ыйык Куран, Маанилеринин кыргызча котормосу, кот: Абдышукур Исмаилов ж.б., Бишкек: ЖЧК Глобал Принт басмаканасы, 8-басылыш, 2021.
- Ясавий, Кожо Ахмат. Дивани Хикмат. кот: Молдо Сабыр Досбол уулу. Бишкек: Из-Басма басмаканасы, 2019.